

# MERSİN-AKKUYU NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ ANLAŞMASININ HUKUKSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

## Giriş

Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında 12.05.2010 tarihinde Ankara’da “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma” imzalanmıştır. TBMM tarafından da 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan bu Anlaşma 27.08.2010 tarihinde Bakanlar Kurulunca 244 sayılı Kanun gereği onaylanmıştır.

Bir milletlerarası andlaşmayı incelerken üç temel hukuk normuna bakılmalıdır. Bunlar;

(1) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (Md.90)

(2) 244 Sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması İle Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkında Kanun,

(3) Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, (22.05.1969)

## Anayasa Md.90 Metni

Öncelikle **Anayasa Md.90** olduğu gibi metnimize alınmıştır:

### **Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma**

**Madde 90** - Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

*Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konulabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.*

*Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğuyoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.*

*Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.*

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. **(Ek cümle: 5170 - 7.5.2004 / m.7)** Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Anayasanın 90.maddesi, 1961 Anayasasının 65. maddesinin aynen tekrarı olup, “sistemin iyi işlediği” esasına dayanan gerekçesinden de anlaşılacağı üzere sistem; yasama ve yürütme işlemlerinde oturmuş ve işlemektedir. 31.05.1963 Tarih ve 244 sayılı Kanun da bu sistemi ayrıntılandıran bir alt hukuk normu olarak yerini almıştır.

## 244 Sayılı Kanunun İlgili Maddeleri

**244 Sayılı Kanunun** konu ile ilgili ayrıntıları düzenleyen maddeleri aşağıdadır:

### **Onaylamanın Uygun Bulunması Kanunu**

**Madde 2 - Milletlerarası andlaşmaları onaylama veya bu andlaşmalara katılma, onaylama veya katılmanın bir kanunla uygun bulunmasına bağlıdır.**

İktisadi, ticari veya teknik münasebetleri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmaların onaylanması veya bunlara katılmak için; Türk kanunlarına değişiklik getirmemek, Devlet maliyesi bakımından yüklenme gerektirmemek, kişi hallerine ve Türk vatandaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, onaylamanın veya katılmanın uygun bulunmasına dair bir kanun yapılması zorunluğu yoktur. Bu halde, andlaşmanın onaylanmasının veya buna katılmanın uygun bulunması hakkında bir kanun çıkmamış olup da, onaylama veya katılma işlemlerinin yerine getirilmiş olması takdirinde, bu andlaşma, Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak iki ay içinde, bir Başbakanlık yazısına ekli olarak Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanlıklarına gönderilir. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanlıkları, bu andlaşmaları, ayrı ayrı genel kurulların bilgisine sunarlar.

### **Onaylama ve Sair Tasarruflar**

**Madde 3 - 1.** Milletlerarası andlaşmaların onaylanması, bunlara katılma, bunların feshini ihbar etmemek suretiyle yürürlük süresini uzatma, Türkiye Cumhuriyetini bağlayan bir Milletlerarası Andlaşmanın belli hükümlerinin yürürlüğe konulması için gerekli bildirimleri yapma, milletlerarası andlaşmaların uygulama alanının değiştiğini tesbit etme, bunların hükümlerinin uygulanmasını durdurma ve bunları sona erdirme, Bakanlar Kurulu kararnamesiyle olur.

Onaylama veya katılma konusu olan milletlerarası andlaşmanın Türkçe metni ile andlaşmada muteber olduğu belirtilen dil veya dillerden biri ile yazılmış metni yukarıdaki fıkarda söz konusu kararnameye ekli olarak Resmî Gazetede yayınlanır.

Gerek Anayasanın 90. maddesinden ve gerekse 244 sayılı Kanun gereği, değerlendirme konusu olan sözleşmenin mevcut hukuk sistemine uygun bir süreçten geçerek onaylandığı görülmektedir. Sözleşme her ne kadar iktisadi ve teknik özellikler taşısa da, süresinin bir yılı aşması ve mali yük getirmesi nedeniyle, onaylama bir kanunla yapılmıştır.

## 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin Önemli Maddeleri

Milletlerarası andlaşmalarla ilgili üçüncü temel hukuk normu da **1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesidir.**

Bu Sözleşmenin 1 ve 3. maddelerine göre, Viyana Sözleşmesi; Devletlerle milletlerarası hukuk tüzel kişileri veya bu tüzel kişilerin kendi aralarında yaptıkları andlaşmalar dışındaki bütün milletlerarası andlaşmalarda yani sadece Devletlerarası andlaşmalara uygulanacaktır. Yine bu sözleşmenin konumuzla ilgili 26, 27, 46, 48 ve 53. maddeleri değerlendirmeye alınmak üzere aşağıdadır;

### **Madde 26- Ahde vefa**

*Yürürlükteki her andlaşma ona taraf olanları bağlar ve tarafların onu iyi niyetle icra etmesi gerekir.*

### **Madde 27- İç hukuk ve andlaşmalara riayet**

*Bir taraf bir andlaşmayı icra etmeme gerekçesi olarak iç hukukun hükümlerine başvuramaz. Bu kural 46. maddeye bir hanel getirmez.*

### **Madde 46- İç hukukun andlaşma akdetme yetkisiyle ilgili hükümleri**

*1. Bir Devlet, bir andlaşmayla bağlanma rızasının iç hukukun andlaşma akdetme yetkisiyle ilgili hükümlerini ihlal etmek suretiyle açıklandığı vakasına rızasını geçersiz kılan bir gerekçe olarak başvuramaz, meğer ki ihlal aşikar ve iç hukukun temel önemi haiz bir kuralı ile ilgili olsun.*

*2. Bir ihlal, söz konusu meselede normal uygulamaya göre ve iyi niyetle hareket eden herhangi bir Devlet için objektif olarak açık görünüyorsa, aşikardır.*

### **Madde 48- Hata**

*1. Bir Devletin bir andlaşmadaki bir hataya andlaşma ile bağlanma rızasını geçersiz kılan bir gerekçe olarak başvurabilmesi için hatanın andlaşma yapıldığı zaman o Devletçe varlığı fark edilen ve andlaşma ile bağlanma rızasının esaslı bir temelini teşkil eden bir olay ve durumla ilgili olması gerekir.*

*2. Söz konusu Devlet kendi davranışı ile hataya katkıda bulunduysa veya şartlar o Devleti muhtemel bir hatadan haberdar edecek şekilde ise, 1. paragraf hükümleri uygulanmaz.*

*3. Bir andlaşmanın sadece kaleme alınışı ile ilgili olan bir hata onun geçerliliğini etkilemez; o zaman 79. madde uygulanır.*

### **Madde 53- Bir milletlerarası emredici hukuk normu ile çatışan andlaşmalar**

Bir andlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.

Viyana Sözleşmesine daha sonra tekrar dönmek üzere şimdi Anayasa madde 90 ve özellikle 90/son cümlesinin incelemesini yapalım.

### **Anayasa Md.90 ve Özellikle Son Cümlesinin Ayrıntılı İncelemesi**

#### **Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma**

**Madde 90** - Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

*Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konulabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.*

*Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.*

*Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.*

*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.*

Bu maddeye göre;

(1) Anayasamız öncelikle yabancı devlet veya devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanmasını, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlamaktadır. Bu konuda ayrıntılı düzenleme 244 sayılı Kanunda mevcuttur.

(2) Bu onay sürecine bağlı olmayan milletlerarası andlaşmaların hangi tip andlaşmalar olduğu ve bunlarda nasıl bir süreç izleneceği ayrıca düzenlenmiştir. (2, 3 ve 4. fıkralar)

(3) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmaların **kanun hükmünde olacağı** da ayrıca hükme bağlanmıştır.

(4) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar hakkında (Onay kanunları hariç) Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağı da yine düzenlemeler içerisinde. Aksi bir düzenlemenin Devleti çok güç durumda bırakacağı tabiidir.

Anayasamıza 2004 yılında 5170 sayılı Kanunla bir son cümle eklenmiş olup, bu cümle;

*"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."* şeklindedir.

Bu cümleye göre;

- (1) Önce ortada usulüne göre onaylanmış bir milletler arası andlaşma mevcut olmalıdır.
- (2) Bir andlaşmanın usulüne göre onaylanması ile ilgili düzenlemeler yine Anayasanın 90. maddesinde ve 244 sayılı Kanunda mevcuttur.
- (3) Bu milletler arası andlaşma **temel hak ve özgürlüklere ilişkin** olmalıdır.
- (4) Temel hak ve özgürlükler, Anayasamızın "İkinci Kısım" başlığı altında ve 12 ila 74. (dahil) maddeleri arasında düzenlenmiştir.
- (5) Bu milletler arası andlaşma ile kanunlar aynı konuda **farklı hükümler** içermelidir.
- (6) Bu durumda temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletler arası andlaşma hükümleri **esas**

**alınacaktır.**

Bu aşamadan sonra Anayasamızdaki temel hak ve özgürlükler nelerdir, bunları incelemek gerekir.

#### **Anayasanın "İkinci Kısım" nda md.12-74 Arasında Belirtilen Temel Hak ve Ödevler/Özgürlükler**

Anayasamızın "İkinci Kısım" nda ve md.12-74 arasında her ne kadar "Temel Hak ve Ödevler" olarak bir başlık mevcutsa da, hemen ilk maddesi "Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği" konuludur. Bu durumda bu bölümde ağırlıklı olarak temel hak ve hürriyetler yer almış, fakat bölüm içerisinde "ödevler" ve "kısıtlamalar" da "hak ve hürriyetler" le birlikte, bazen yan yana bazen iç içe düzenlenmiştir. Ayrıca bazı hak, hürriyet ve ödevlerle ilgili kısıtlama ve sınırlandırmalar da yine hak, özgürlük ve ödevleri düzenleyen maddelerin hemen sonuna eklenmiştir. Bu 1982 Anayasasının eleştirilen en önemli konularından biridir. (Uzunluk ve tanınan bir özgürlük veya hakkın bir sonraki cümle veya fıkrada geri alınması gibi) Bu konuda Anayasamızdaki düzenlemeler aşağıda olup, maddelerin sıralaması bu değerlendirmemizi doğrulamaktadır.

#### **Anayasadaki düzenlemeler:**

Madde 12 - Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği (Md.13, 14, 15 Muhtelif kısıtlanma koşulları, 16 ise yabancıların durumudur.)

Madde 17 - Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı

Madde 18 - Zorla Çalıştırma Yasağı

Madde 19 - Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

Madde 20 - Özel Hayatın Gizliliği

Madde 21.- Konut Dokunulmazlığı

Madde 22.- Haberleşme Hürriyeti

Madde 23 - Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Madde 24 - Din ve Vicdan Hürriyeti

Madde 25 - Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Madde 26 - Düşünceyi Açıklama ve

Yayma Hürriyeti  
Madde 27 - Bilim ve Sanat Hürriyeti  
Madde 28 - Basın Hürriyeti  
Madde 29 - Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı  
Madde 30.- Basın Araçlarının Korunması  
Madde 31 - Kamu Tüzelkişilerinin  
Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme  
Araçlarından Yararlanma Hakkı  
Madde 32 - Düzeltme ve Cevap Hakkı  
Madde 33.- Dernek Kurma Hürriyeti  
Madde 34.- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü  
Düzenleme Hakkı  
Madde 35 - Mülkiyet Hakkı

Madde 36 - Hak Arama Hürriyeti  
Madde 37 - Kanuni Hakim Güvencesi  
Madde 38 - Suç ve Cezalara İlişkin  
Esaslar  
Madde 39 - İspat Hakkı  
Madde 40 - Temel Hak ve Hürriyetlerin  
Korunması  
Madde 41 - Ailenin Korunması ve Çocuk  
Hakları  
Madde 42 - Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve  
Ödevi  
Madde 43 - Kiyılardan Yararlanma  
Madde 44 - Toprak Mülkiyeti  
Madde 45 - Tarım, Hayvancılık ve Bu  
Üretim Dallarında Çalışanların Korunması  
Madde 46.- Kamulaştırma  
Madde 47 - Devletleştirme ve  
Özelleştirme  
Madde 48 - Çalışma ve Sözleşme  
Hürriyeti  
Madde 49 - Çalışma Hakkı ve Ödevi  
Madde 50 - Çalışma Şartları ve Dinlenme  
Hakkı  
Madde 51.- Sendika Kurma Hakkı  
Madde 52 - Sendikal Faaliyet

Madde 53 - Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu  
Sözleşme Hakkı  
Madde 54 - Grev Hakkı ve Lokavt  
Madde 55 - Ücrette Adalet Sağlanması  
Madde 56 - Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin  
Korunması  
Madde 57 - Konut Hakkı  
Madde 58 - Gençliğin Korunması  
Madde 59 - Sporun Geliştirilmesi ve  
Tahkim  
Madde 60 - Sosyal Güvenlik Hakkı  
Madde 61 - Sosyal Güvenlik Bakımından  
Özel Olarak Korunması Gerekenler  
Madde 62 - Yabancı Ülkelerde Çalışan  
Türk Vatandaşları  
Madde 63 - Tarih, Kültür ve Tabiat  
Varlıklarının Korunması

Madde 64 - Sanatın ve Sanatçının  
Korunması  
Madde 65.- Devletin İktisadi ve Sosyal  
Ödevlerinin Sınırları  
Madde 66 - Türk Vatandaşlığı  
Madde 67 - Seçme, Seçilme ve Siyasi  
Faaliyette Bulunma Hakları  
Madde 68 - Parti Kurma, Partilere Girme  
ve Partilerden Ayrılma  
Madde 69 - Siyasi Partilerin Uyacakları  
Esaslar(Ödev)  
Madde 70 - Kamu Hizmetlerine Girme  
Hakkı  
Madde 71 - Mal Bildirimi (Ödev)  
Madde 72 - Vatan Hizmeti(Ödev)  
Madde 73 - Vergi Ödevi(Ödev)  
Madde 74 - Dilekçe, Bilgi Edinme ve  
Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı

Demek oluyor ki, yukarıda sıralanan haklar ve özgürlükler ile ilgili olarak imzalanmış veya imzalanacak milletler arası andlaşmalar farklı bir hukuki değerlendirmede olacaklardır. Her ne kadar bu sıralama sadece hakları değil, bazı sınırlama ve ödevleri de içeriyorsa da gene de hukuki çözümlenmeye götüreceği bir sıralama olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere temel haklar üç kuşak olarak nitelendirilmektedir.

Bunlar:

**(1) Birinci kuşak (temel) haklar;** (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi)

- Yaşama ve özgürlük hakkı, (kölelik yasağı)
- Kişi olarak tanınma, kişi güvenliği ve kişi dokunulmazlığı, (işkence yasağı)
- Vatandaşlık hakkı,
- Evlenme, ailenin korunması, konut dokunulmazlığı ve mahremiyet hakkı,
- Seçme ve seçilme hakkı,
- Mülkiyet hakkı,
- Düşünce ve düşünceyi açıklama hakkı,
- Toplanma, örgütlenme ve gösteri yürüyüşü hakkı,
- Din, inanç, vicdan ve ibadet özgürlüğü,
- Seyahat ve yerleşme hakkı,
- Çalışma özgürlüğü,
- Dilekçe hakkı,
- Hukuk önünde eşitlik, etkili bir hukuk yoluna başvurma ve adil yargılanma hakkı,
- Keyfi tutulmama hakkı,
- Kamu hizmetine girme hakkı,
- Sığınma hakkı,

**(2) İkinci kuşak (sosyal) haklar;** (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi)

- Çalışma, adil gelir ve sendika hakkı,
- Sosyal güvenlik hakkı,
- İşyeri yönetimine katılma hakkı,

- Dinlenme hakkı,
- Grev ve toplu sözleşme hakkı,
- Parasız eğitim ve öğrenim hakkı,
- Sağlık, beslenme ve konut hakkı,
- Kültürel yaşama katılma hakkı,
- Muhtaç kimselerin korunma hakkı,

### **(3) Üçüncü kuşak (dayanışma) haklar;**

- Çevre hakkı,
- Barış hakkı,
- Gelişme hakkı,
- İnsanlığın ortak mirasına saygı ve herkesin bu ortak mirastan yararlanma hakkı,
- Halkların kendi kaderini tayin (self determination) hakkı,
- Halkların ekonomik ve kültürel kendi kaderini tayin hakkı,
- Kentsel gelişme hakkıdır.

Hukukçular büyük bir çoğunlukla, Anayasa md.90/son'da tahdidi bir sayma yapılmadığından bütün hakların, hatta henüz Türk hukukunda kabul görmemiş hakların bile md.90/son kapsamında olacağı hususunda birleşmektedirler. Hatta 1988 yılında Anayasa Mahkemesi bir kararında Alman Anayasasına yollama yaparak, Türkiye Cumhuriyetinin onayladığı hiçbir milletlerarası andlaşmada bulunmaya "direnme hakkı" nı insan hakkı olarak kabul etmiştir.

Ayrıca elbette bir hakkın varlığı değil onun erişilebilir ve kullanılabilir olması asıldır. Bu nedenle bu sayılan haklar dışında üç temel hak vardır. Bunlar;

(1) Bilgi edinme hakkı,

(2) Katılma hakkı,

(3) Başvuru (dava dahil) hakkıdır.

Bu haklar mevcut olmadığı müddetçe yukarıdaki hakların kullanımı, ihlali halinde öğrenilmesi ve ihlalin giderilmesi mümkün olamayacaktır.

Bu haklardan;

- "Bilgi edinme hakkı" Anayasa md. 74 ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda,



- “Başvuru ve Dava hakkı” ise Anayasanın 36 ve 74. maddelerinde ve 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun’da

- Ayrıca 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 30uncu maddesinde 2006 yılında yapılan bir değişiklikle “Çevresel Konularda Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı”

düzenlenmiştir.

Hukukumuzda “Katılma hakkı” ile ilgili bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyetinin henüz taraf olmadığı,

- “Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (AARHUS SÖZLEŞESİ-1992)”ne,

bir an evvel taraf olmamız önem kazanmaktadır.

Şimdi incelediğimiz maddedeki “kanun hükmünde olma” kavramını incelememiz gerekmektedir.

### **Anayasa Md.90 ve “Kanun Hükmünde Olma” Kavramı**

Dikkat edilirse Anayasa Md.90’da “Kanundur” veya “Kanun sayılır” yerine “Kanun Hükmünde Olma” kavramı kullanılmıştır. Buradaki temel amaç bu tip andlaşmaların Anayasa ve Kanunlar diye daha aşağıya doğru devam eden ‘Normlar Hiyerarşisi’nde bir yer bulmak endişesi değil, daha çok bu andlaşmaları ulusal hukukumuza dahil etmek ve başta yargı olmak üzere, yasama, yürütme ve idareye uyarıda ve hatırlatmada bulunmak amacını taşımaktadır. Bu konuda hukukçular çoğunlukla birleşmektedir.

Acaba ulusal hukukun üstünde bir hukuk olabilir mi? Bu ulus devletlerin “egemenlik” anlayışı ile bağdaşabilir mi? Bu soruların cevabını da, aynı “farklı hüküm” ve “esas alma” kavramları ile birlikte incelememiz önem kazanmaktadır.

### **Anayasa Md.90 ve “Farklı Hüküm” Kavramı**

Farklı hüküm kavramında şekli hukuk açısından bir farklılık mı aranacağı, yoksa hükümlerin kapsamı ve anlamlarında bir farklılık mı aranacağı belirsizdir. Nasıl “temel hak ve özgürlükler” konusunda geniş yorum yapılmışsa ve hukukçular büyük bir çoğunlukla bütün hakların, hatta Türk hukukunda henüz kabul edilmemiş hakların bile dahil edilmesi görüşünde iseler, biz de burada farklı hükmü, ters düşme, birinin diğerinin etkinliğini azaltma şeklinde ve en geniş olarak yorumluyoruz.

## Anayasa Md.90 ve “Esas Alınır” Kavramı

Bu kavram oldukça geniş ve güçlü bir kavramdır. Şekli bir yorumla ve madde gerekçesinde belirtildiği gibi “eşitler arasında birinci” kavramından başlayarak, ilgili milletlerarası andlaşmayı, çeliştiği iç hukuk kuralını bir yana bırakarak tartışmasız uygulamak demektir. Bu uygulayıcıya tercih hakkı veren bir Anayasa hükmü değildir. Elbette bu bir uluslar üstü hukuk kavramına bizi götürmez ama yasa koyucunun burada amacını net bir şekilde ortaya koyduğu açıktır. Burada anılan andlaşma kurallarının destek/referans/dayanak norm olarak değil, kaynak norm olarak kullanılması gerekmektedir. Danıştay’ın bu tip andlaşmaları kaynak norm olarak kullanmaya başladığı görülürken, Anayasa Mahkemesinin daha çok dayanak norm olarak kullandığı görülmektedir.

## Ulusal Üstü Hukuk ve Uluslar Arası Hukuk

Dünyamızda yapılan andlaşmaların büyük bir çoğunluğu “uluslar arası” niteliktedir. Sadece Avrupa Birliği mevzuatı üyeleri açısından “ulusal üstü” hukuk konumundadır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bağlı olduğu bir ulusal üstü hukuk mevcut değildir.

Fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin iki konuda farklı davrandığı gözlemlenmektedir.

Bunlardan birisi;

- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine uyma yolunda ulusal hukukunda düzenlemeler yapması ve bu bağlamda bundan da önemlisi İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin kararlarını “tanıyacağını” taahhüt etmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken konu İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin bir “üst yargı mercii olmaması” sadece “denetim yeri” olmasıdır. İHAM kararları ile yargı kararları bozulmaz. Türkiye kendi ulusal mevzuatını iyileştirir veya tazminat öder. Bazen de yargılama tümüyle yeniden yapılabilir.

Diğeri ise;

- Anayasasının 90. maddesine 2004 yılında eklemiş olduğu son cümle ile “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerini esas” almaktadır. Burada da bir ulus üstü hukuk kabullenmesi değil, “eşitler arasında önde olma” ilkesini uyguladığını görmekteyiz. Ama bu uygulamanın çok ciddi ve cesur bir uygulama ve “egemenlik” kavramı ile “evrensel çağdaş hukuk”u birleştirmek çabası olduğunu kabul etmeliyiz. Bu konuda hukukçular tam bir görüş birliği içinde değildirler.

Öte yandan Avrupa Birliği'ne girme çabaları doğrultusunda ulusal hukukun AB mevzuatına uyumlaştırma süreci yavaş bir hız ve aksaklıklarla da olsa devam etmektedir. Ama Türkiye AB'nin tam üyesi olmadığı müddetçe, AB hukuku "ulus üstü" değil ulaşılması gereken "hedef" hukuk olarak var olacaktır.

Konuyu incelerken devletler hukukunda geçen "andlaşma", "anlaşma", "sözleşme", "misak", "protokol", "bildiri", "senet veya nihai senet" benzeri bazı tanımlamaları hatırlayıp, uygulamada gerek Anayasamızın ve gerekse 244 sayılı Kanunun "andlaşma" tanımını kullandığını ve bunu sık kullanılan "anlaşma", "sözleşme" ve "protokol" gibi tanımlamalarla aynı yönde değerlendirdiğini görmekteyiz. Bu küçük hatırlatma sonrası konumuz olan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Anlaşması ile Anayasa md.90/son hükmünde olan andlaşmaların karşılaştırmasına başlayabiliriz.

### **Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın Önemli Özellikleri**

Başlangıç ve 18 maddeden oluşan anlaşmanın önemli özelliklerini içeren açıklamalar aşağıdadır:

1. Bu nükleer güç santralinin (NGS) yapımı, nükleer yakıt döngüsü dahil işletilmesi, ve sökümü dahil hizmetin yürütülmesi için Türk hukuku doğrultusunda ve A.Ş. olarak bir Proje Şirketi kurulacaktır. Lisans işlemlerinde Türk hukuku uygulanacaktır.
2. Proje Şirketi NGS'nin ve ürettiği elektriğin sahibidir. Şirketteki Rus tarafının payı başlangıçta %100 olacak ve bu hiçbir zaman %51'n altına düşmeyecektir.
3. Türk tarafı santral güç ünitelerinin işletmeye girmesinden itibaren en erken 15 yıl (Anlaşma md.7/1 sermayenin geri dönüş süresi) sonra, şirket net karının %20'ni alabilecektir. İlk ünite izin, lisans v.s işlemlerin tamamlanmasından itibaren 7 yıl sonra devreye girecek ve bunu birer yıl ara ile diğer üç ünite izleyecektir. (Türkiye bu NGS'den en erken 22 yıl sonra gelir elde edebilecektir.)
4. Saha ve lisans bedelsiz olarak Rus tarafına verilecek ve gerekirse ek saha tahsisi de (kamulaştırma dahil) yapılacaktır.
5. Rus tarafı NGS için Rus menşeli mal ve hizmet alımı için tercihli şartlarla finansman sağlayacaktır.

6. Enerji satın alımına ilişkin, 1 ve 2. üniteler için %70, 3 ve 4. üniteler için %30 olmak üzere 15 yıl süre ile Türk tarafı 12,35 ABD Cent/kWh (Fiyat limit üst tavanı 15,33t ABD Cent/kWh) taahhütte bulunmaktadır. Taahhüt edilen miktardan fazla elektrik üretildiğinde Türk tarafı bunu satın almak, az üretildiğinde de Rus tarafı bunu temin etmekle yükümlüdür.

7. Rus menşeli kullanılmış yakıt Rusya'da yeniden işlenebilecektir.

8. Projenin fikri mülkiyet hakları Rus Rosatom'a (Rusya Federasyonu Devlet Atom Enerjisi Kuruluşu) aittir.

9. Türkiye Uranyum-235'i %20'den fazla zenginleştirmeyecek, Rusyanın yazılı onayı olmaksızın plütonyumu ayırmak amacıyla radyo kimyasal bir şekilde yeniden işlemeyecektir. Hiçbir nükleer malzeme silah yapımı için kullanılmayacaktır.

10. Uyuşmazlıklar 6 ay içinde çözülemezse tahkim kuruluna götürülecektir. Anlaşma NGS'nin sökülmesine kadar devam edecektir.

### **Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın Anayasa Md.90 Karşısındaki Durumu**

Bu anlaşma; Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında 12.05.2010 tarihinde Ankara'da imzalanmış, TBMM tarafından 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve 27.08.2010 tarihinde Bakanlar Kurulunca 244 sayılı Kanun gereği onaylanmıştır.

Bu koşullar doğrultusunda işbu anlaşma; USULÜNE UYGUN OLARAK ONAYLANMIŞ olup, aynı zamanda, KANUN HÜKMÜNDE bir anlaşmadır. Yine bu anlaşma hakkında da ANAYASA'YA AYKIRILIK İDDİASINDA BULUNULAMAYACAKTIR.

Anayasa Mahkemesi sadece "Onay Kanunlarının Anayasaya Aykırılık" incelemesini kabul etmektedir. Eğer burada bir usulsüzlük varsa sadece onay kanununun iptali söz konusu olabilecektir.

Fakat bu anlaşma ekonomik ve teknik bir anlaşma olduğundan Anayasa md 90/son cümlesi doğrultusunda TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE İLİŞKİN MİLLETLERARASI ANDLAŞMA DEĞİLDİR. Bu nedenle de; KANUNLARIN AYNI KONUDA FARKLI HÜKÜMLER İÇERMESİ NEDENİYLE ÇIKABİLECEK UYUŞMAZLIKLARDA, HÜKÜMLERİ ESAS ALINAMAZ.

Nükleer santraller teknik olarak konumuz dışında olsa da, 80'li yıllarda yaşanan Çernobil faciası ve ülkemize etkileri ile Dünyadaki bu tip santrallerde oluşan sızıntılar ve en son bu konuda en üst teknolojiye sahip olsa da Japonya'da yaşanan tsunami sonrası

Fukuşima nükleer santralinde yaşanan felaket ortadadır. Bu andlaşma ile santral gerçekleşirse, olası bir olumsuzlukta başta Mersin olmak üzere ülkemizde Akdeniz, Orta Anadolu ve Ege Bölgelerinin, Dünyada ise doğu ve orta Akdeniz civarındaki ülkelerin etkilenmesi ihtimal dahilindedir.

Bu durumda uluslararası ve bölgesel olarak kabul edilmiş ve elbette Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu çevre koruma amaçlı milletlerarası andlaşmaları incelemek ve karşılaştırmak gerekecektir.

### **Nükleer Enerji ve Akkuyu'da Yapılacak NGS Hakkında Kısa Bir Ekolojik Değerlendirme**

Enerji kaynakları **yenilenemeyen enerji kaynakları** (kömür, petrol, doğalgaz ve **nükleer enerji**) ve yenilenebilen enerji kaynakları (odun, bitki atıkları, tezek, jeotermal enerji, güneş, rüzgar, hidrojen, hidrolik, gelgit ve dalga enerjisi) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Temiz enerji amacıyla Türkiye'de yapılması planlanan nükleer enerji santrallerinin artık sanıldığı kadar temiz, güvenilir ve ucuz olmadığı görülmektedir.

Enerji santrallerinin elektrik üretimi sırasında atmosfere ne kadar karbondioksit saldığıyla ilgili yapılan hesaplamalar genelde santralin elektrik ürettiğı zamanla sınırlı bırakılmaktadır. Sadece santrallerin üretim sürecinde değil, yaşam döngüsü diye adlandırabileceğimiz yakıtın elde edilmesinden dönüştürülmesine, santrallere ulaştırılmasından santralin inşası sırasında atmosfere salınan tüm karbondioksit miktarı hesaplanmalıdır. Böylece, o santralin tüm yaşam döngüsü içinde küresel ısınmaya ne kadar katkı yaptığı görülebilir. Nükleer enerji santralleri de diğer birçok enerji santrali gibi, üretimi gerçekleştirebilmek için bazı ek faaliyetlere ihtiyaç duymaktadırlar. Yakıtın (nükleer için uranyum) çıkarılması, hazırlanması ve santralin inşası gibi. Nükleer santrallerde üretimden sonra yapılması gereken faaliyetler de vardır; atıkların işlenmesi ve depolanması gibi. Tüm bunlar göz önüne alındığında doğrudan olmasa bile dolaylı yoldan atmosfere salınan karbondioksit miktarının nükleer enerji santrallerinde görünenden çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Nükleer enerji santrallerine yönelik olarak, güvenlik önlemlerinin eksiksiz alınabileceğı sıkça vurgulanmaktadır. Ancak, yıllardır yaşananlar bu iddiayı boşa çıkarmaktadır. Nükleer enerji santralleri son derece kompleks bir yapılanmadan meydana gelmekte ve en ufak bir sorun büyük bir felakete yol açmaktadır. Şöyle ki, herhangi bir sistem hata yapabilir ve bu kazaya sebep olabilir. Bir uçak düşebilir, bir termik santralde doğal gaz kazanı patlayabilir vb. Ama devasa bir radyasyon kazanı olan nükleer reaktörde gerçekleşecek kaza milyonlarca insanı ve milyonlarca kilometre karelik bir alanı tehdit etmektedir. Üstelik bu tehdit on yıllarca sürecek ölümcül boyutta bir tehdittir. Sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde bugüne kadar, Nükleer Denetleme Komisyonu'nun (NRC) kayıtlarına göre, felakete yol açabilecek derecede 169 kaza olmuştur. Japonya'da 1992 yılında tam 20 tane önemli kaza rapor edilmiştir. 1992 yılında Rusya, uluslararası kuruluşlara 205 kaza rapor etmek mecburiyetinde kalmıştır. İngiltere'de ise gizlenen ve sonra ortaya çıkarılan 17 ciddi nükleer kaza yaşanmıştır. Daha uzatabilecek bu örnekler şunu göstermektedir ki; nükleer enerji santrallerinde kazalar sanılandan daha sık rastlanan bir durumdur. Ayrıca, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun yaptığı araştırmalara göre nükleer santrallerin civarında yaşayanlarda kanser vakalarında yüzde 400'lük artış, genetik mutasyonlar sonucu normal olmayan doğumlar, yaygın lösemi hastalıkları tespit edilmiştir.

Nükleer enerji santralleri ile ilgili bir diğer sakıncalı durum da atıklardır. Dünyanın henüz hiçbir bölgesinde nükleer atıkların saklanması için lisanslı bir depolama alanı bulunmamaktadır. Üstelik nükleer atığın çevresine yaymış olduğu radyasyon etkisinin uzun yıllar sürdüğü bilinmektedir. Bu atıkların milyarlarca dolarlık ek maliyet getirmesinin yanında, çevre açısından da çok ciddi bir tehdit olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, nükleer atıkların saklanacağı yerlere taşınması sırasında olabilecek trafik kazaları veya uluslararası terörizmin hedefi haline gelmesi durumunda oluşabilecek olumsuz etkiler de göz ardı edilmemelidir

Nükleer enerji santrallerinde kullanılan soğutma suyu da bir diğer çevresel tehdittir. Fosil yakıtlı santrallerde olduğu gibi nükleer enerji santrallerinde de soğuk su nehir veya gölden alınıp, sıcak su olarak alıcı ortama geri verilmektedir. Bu sıcak su atıkları, denizlerin, nehirlerin ve göllerin sıcaklıklarını oldukça yükseltmektedir. Bu durum da, ekolojik dengeyi bozmakta, bazı bakterilerin büyümesine, istenmeyen mavi-yeşil yosunlar ve bir takım patojenik organizmaların oluşmasına neden olmaktadır.

**Akkuyu'da yapılması planlanan nükleer enerji santrali yer seçimi açısından da sakıncalıdır. Böyle bir tesisin yapımı esnasında uyulması gereken kriterler arasında TAEK (Türkiye Atom Enerjisi Kurumu) tarafından da belirtildiği gibi, bölgede nesli tehlikeye düşmüş, koruma altına alınmış veya önemli sayılan biyolojik türlerin varlığına herhangi bir risk anında zarar vermeyecek bir bölgeye yapılması gerekmektedir.** Fakat Akkuyu'da kurulması düşünülen nükleer santral, Aydıncık ve Ovacık Kıyıları Önemli Doğa Alanı sınırları içerisinde bulunmaktadır. Aydıncık ve Ovacık kıyılarında, dünyada sadece burada bulunan *Crucianella sorgerae* ve endemik olan *Colchicum imperatoris-friderici* bitki türleri yaşamaktadır. Özellikle alanda bulunan adalarda gökdoğan (*Falco peregrinus*) ve ada martısı (*Larus audouinii*) üremektedir. Alanda bulunan kayalık alanlar, nesli dünya ölçeğinde tehlikede olan Akdeniz fokunun (*Monachus monachus*) ürediği alanlardan biridir. Ovacık kıyılarında fokların kullandığı belirlenen 2 üreme ve 6 aktif dinlenme mağarası bulunmaktadır. Bölgesel ölçekte tehlike altında olan bavius (*Pseudophilotes bavius*), Himalaya mavi kelebeği (*Pseudophilotes vicrama*) ve sarı lekeli zıpzıp (*Thymelicus acteon*) alanda görülen kelebek türleri arasındadır. Görüldüğü üzere, yer seçimi yapılırken bu özellikler göz ardı edilmiştir. Oysa ki, doğal hayatın ve canlı türlerinin hızla azaldığı günümüzde dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Ayrıca, nükleer enerji santrali için seçilen alan Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi yakınındadır. Bölge, Göksu Nehrinin Akdeniz'e döküldüğü yerde oluşmuş bir sulak alandır. Akdeniz kıyılarındaki en önemli sulak alanlardan biridir ve çok zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Sahip olduğu değerler açısından çok önemli olan böylesi bir alanın etkin bir şekilde korunması gerekirken herhangi bir risk anında bölgede geri dönüşü olmayacak zararlara neden olacak nükleer enerji tesisinin kurulması kesinlikle kabul edilemez.

Ülkemizin enerjide dışa bağımlılığının arttığı bugünlerde, nükleer enerji gibi dışa bağımlılığımızı daha da artıracak olan bir elektrik üretim yönteminden kaçınılmalı, çevreci teknolojilerle çalışan yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlara öncelik verilmelidir.

Nükleer enerji santrallerinin çevresel etkilerinin yanında bir diğer sakıncalı konu da, 27.08.2010 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma"dır.

Söz konusu anlaşma incelendiğinde, Türkiye aleyhinde maddeler olduğu görülmektedir. Bunlar:

- Santralin sahibi proje şirketi, %100 Rus hisse payıyla kurulacak ve Rusların payı hiçbir zaman %51'in altına düşmeyecek.
- Proje şirketi, üretilen elektrik de dahil olmak üzere, santralin sahibi olacak.
- "15 yıldan daha erken olmamak kaydıyla" gibi ne zaman başlayacağı kesin olmayan ucu açık bir ifade ile proje şirketi net karının %20'sini verecek.
- Türkiye, ihtiyacı olmasa bile, fazla üretim gerçekleşmesi durumunda, fazla üretilen bu elektrik miktarını satın alacak.
- Türkiye tarafından satın alınacak elektriğin fiyatı 12.35 sent olarak belirlense de, projenin geri ödenmesinin sağlanması için bu fiyat 15.33 sente kadar çıkartılabilecek.
- Herhangi bir uyuşmazlık durumunda, konu uluslararası tahkim kuralları çerçevesinde ele alınacak.

Görüldüğü üzere, söz konusu sözleşme, Türkiye'yi enerjide dışa bağımlılıktan kurtarmaktan son derece uzak hatta aksine daha da dışa bağımlı hale getirecek niteliktedir.

### **Çevrenin Korunması Hakkında Yapılmış ve Akkuyu Nükleer Güç Santrali Anlaşması İle İlişkili Bulunan Andlaşmaların İlgili Maddeleri ve Bunların Anayasa Md.90/son Yönünden Değerlendirilmesi**

Ekosistemin korunması ve çevresel kirliliğin önlenmesi amacı ile milletlerarasında imzalanmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de usulüne uygun olarak onaylayıp katıldığı andlaşmalar ve bunların irdelenen Akkuyu NGS Andlaşmasının uygulanması ile muhtemelen olumsuz olarak etkilenecek maddeleri aşağıda değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmenin temeli, nükleer santrallerin temel riskleri olan "nükleer sızıntı", "terörizmin hedefi olma", "nükleer patlama", "karbon salınım" ve "soğutma suyu kullanımı sonucu sıcak su salım" olarak belirlenebilir. Özellikle Akkuyu Bölgesindeki aktif faylar ve olası bir Akdeniz'deki tsunaminin santral üzerindeki yıkıcı etkisi "nükleer patlama/sızıntı" tehdidini öne çıkarmaktadır.

Halbuki aşağıda değerlendirilecek andlaşmalar ekosistemin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için yapılmışlardır. Akkuyu Andlaşmasının temel özellikleri yukarıda genel olarak açıklanmış olduğundan, burada sadece ekosistemin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için yapılan andlaşmaların maddeleri üzerinde değerlendirme yapılacaktır.

İlgili milletlerarası andlaşma maddeleri aşağıdadır:

#### **(1) Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslar arası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR-1971)**

**Başlangıç Bölümü:**

Akit Taraflar; .....

Sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiğine ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilemeyeceğine inanarak;

Sulak alanların giderek artan şekilde kaybına sebep olacak hareketleri şimdi ve gelecekte durdurmayı isteyerek;

Su kuşlarının mevsimsel göçleri sırasında sınırlar aşabildiğini ve bu yüzden uluslar arası bir kaynak olduğunu tanıyarak;

Sulak alanların ve onlara bağlı bitki ve hayvan topluluklarının korunmasının, ileri görüşlü ulusal politikalarla, koordineli uluslar arası faaliyetlerin birleştirilmesi yoluyla sağlanacağından emin olarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

**Madde-1:**

1. Bu sözleşmenin amacı bakımından, doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerler sulak alanlardır.

2. Bu sözleşmenin amacı bakımından, ekolojik olarak sulak alanlara bağımlı olan kuşlar, su kuşlarıdır.

**Madde-2/6:**

.....

6. Her Akit Taraf, sınırları içindeki göçmen su kuşları stoklarının korunması, yönetimi ve akılcıca kullanılması için; gerek Listeye girecek olan sulak alanlarını tayin ederken, gerekse bunlarda değişiklik yapma hakkını kullanırken uluslar arası sorumluluklarını dikkate alacaktır.

**Madde-3:**

1. Akit taraflar, planlamalarını, Listeye dahil ettirdikleri sulak alanların korunmasını geliştirecek ve ülkelerdeki diğer sulak alanların mümkün olduğu kadar akılcıca kullanılmasını sağlayacak şekilde formüle edecek ve uygulayacaklardır.

2. Her Akit Taraf, sınırları içinde bulunan ve Listeye dahil olan herhangi bir sulak alanın ekolojik karakterinin, teknolojik gelişme, kirlenme veya insan müdahalesi ile değiştiğini, değişmekte olduğunu veya değişme ihtimali bulunduğunu en kısa zamanda haber alacak bir düzenleme yapacaktır. ....

**Madde 4:**

1. Her Akit Taraf, Listeye dahil olsun veya olmasın, sulak alanlarında tabiatı koruma alanları ayırarak sulak alanlarının ve su kuşlarının korunmasını geliştirecek ve yeterli inzibatı tedbirleri alacaktır.

.....

4. Akit Taraflar, uygun sulak alanların yönetimi yoluyla su kuşları popülasyonlarının artırılması için çaba göstereceklerdir. ....

**(2) Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme**

**(PARİS-1972)**



## **Başlangıç Bölümü:**

.....

Kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, fakat sosyal ve ekonomik şartların değişmesiyle bu durumu vahimleştiren daha da tehlikeli çürüme ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir şekilde yok olma tehdidi altında olduğunu not ederek,

Kültürel ve Doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaştırma teşkil ettiğini göz önünde tutarak, .....

Kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslar arası sözleşme, tavsiye ve kararların hangi halka ait olursa olsun bu eşsiz ve yeri doldurulmaz kültür varlıklarının korunmasının dünyanın bütün halkları için önemini gösterdiğini göz önünde tutarak,

Kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnai bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini göz önünde tutarak,

..... bu sözleşmeyi kabul eder.

## **Madde-2:**

Bu Sözleşmeye göre aşağıdaki eserler “doğal miras” sayılacaktır:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnai evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnai evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,

Bilim muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnai evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar,

## **Madde-4:**

Bu Sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri 1. ve 2. maddelerde sözü edilen ve topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır.

## **Madde-5:**

Bu Sözleşmeye taraf olan her devlet topraklarındaki kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri amacıyla etkili ve faal önlemlerin alınmasını sağlamak için, mümkün olduğunca her ülkenin kendi koşullarına uygun biçimde şu çabaları gösterecektir:

a) Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermeyi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek; .....

## **Madde-6:**

1. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler, 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve doğal mirasın toprakları üzerinde bulunduğu devletlerin egemenliğine tam olarak saygı göstererek ve ulusal yasaların sağlandığı mülkiyet haklarına zarar vermeden, bu tür mirasın, bütün uluslar arası toplum tarafından işbirliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğunu kabul ederler.

3. Bu Sözleşmeye taraf olan her devlet, Sözleşmeye taraf olan diğer devletlerin topraklarında bulunan ve 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve doğal mirasa doğrudan doğruya veya dolaylı olarak zarar verebilecek kasıtlı önlemleri almamayı üstlenir.

### **(3) Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (BARCELONA-1976)**

#### **Başlangıç:**

Akdeniz'in kapladığı saha içinde deniz çevresinin iktisadi, sosyal, sıhhi ve kültürel değerini müdrik olarak,

Bu ortak mirasın, günümüzdeki ve gelecekteki nesillerin istifadesi için korunması konusundaki sorumluluklarının tamamen farkında olarak,

Kirlenme dolayısıyla deniz çevresine, denizin ekolojik dengesine, kaynaklarına ve meşru kullanma şekillerine yönelmiş tehdidi takdir ederek,

Akdeniz Bölgesi'nin kendisine has hidrografik ve ekolojik özelliklerini ve kirlenmeye bilhassa maruz bulunmasını göz önünde bulundurarak, .....

#### **Madde-2:**

##### **Tanımlar**

İşbu Sözleşmenin amaçlarına uygun olarak:

a) "kirlenme", deniz ortamına insan tarafından dolaysız veya dolaylı yollarla, yaşayan varlıklara zarar verici, insan sağlığını tehlikeye koyucu, balıkçılık da dahil olmak üzere denizcilik faaliyetlerini kısıtlayıcı, deniz suyunun niteliğini düşürücü ve kullanma imkanlarını azaltıcı sonuçlar doğuran madde veya enerjinin dahil edilmesi, demektir; .....

#### **Madde-4:**

##### **Genel Taahhütler**

1. İşbu Sözleşme ve yürürlükte bulunan Protokollerinin hükümlerine Taraf Olanlar, tek tek veya birlikte, Akdeniz Bölgesi'nde deniz çevresinin korunmasını ve daha iyi duruma getirilmesini sağlamak üzere, kirlilikten korunma, kirliliği hafifletme ve kirlilikle mücadele için bütün gerekli tedbirleri alırlar.

2. İşbu Sözleşmenin imzaya açıldığı sırada imzaya açılan Protokoller dışında, Sözleşmenin uygulanmasını yönlendirmek için gerekli olan, üzerinde görüş birliğine varılmış tedbirleri, usulleri ve standartları kapsayan yeni protokollerin hazırlanmasında ve kabulünde Taraflar işbirliği içinde çalışırlar.

.....

**Madde-8:**

**Karalardan Gelen Kirlenme**

Taraflar, Akdeniz Sahası'nda kendi sınırları içinde bulunan alanlardan ırmaklar aracılığıyla dökülen, kıyılarda bulunan kuruluşlar veya mahreçler yoluyla veya karada bulunan herhangi bir kaynaktan dışarıya akan kirliliği önleme, azaltma ve kirlenmeyle mücadele etme konularında bütün uygun tedbirleri alırlar.

**(4) Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü**

**Başlangıç:**

.....

Akdeniz'i, kara kökenli kirlenmelere karşı korumak için gerekli tüm tedbirler sıkı bir işbirliği içinde almaya kararlı olarak,

aşağıdaki konularda görüş birliğine varmışlardır:

**Madde-1:**

İşbu Protokole akit taraflar, (bundan sonra "Taraflar" olarak geçecektir.) Akdeniz Bölgesi'nin nehirlerinden, kıyı tesislerinden, kanalizasyon oluklarından veya topraklar içerisinde herhangi kara kökenli boşalmalardan meydana gelecek kirlenmeleri kısmen veya tamamen denetlemek, önlemek, veya izale etmek için uygun görülen tüm tedbirleri alacaklardır.

**Madde-3:**

Protokolün uygulanacağı alan (bundan sonra "Protokol Alanı" olarak geçecektir.) şunlar olacaktır:

- a) Konvansiyonun 1. maddesinde tanımlanan Akdeniz Alanıdır;
- b) Kara sularının genişliğinin ölçüldüğü esas hatlardan kıyıya yönelik kısımda kalan sular ve su yolları söz konusu olduğunda tatlı su sınırına kadar uzanan sular ve
- c) Denizle ilişkisi olan tuzlusu bataklıklarıdır.

**Madde-4:**

1. İşbu Protokolün uygulanmasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulacaktır:

a) Protokole taraf ülkelerin toprakları içindeki kara kökenli kirlenme kaynaklarından protokol alanına boşalan kirleticiler ve özellikle:

-Denize boşalan kanalizasyon borularından veya kıyılarda diğer boşaltmalardan doğrudan doğruya meydana gelen kirlenmeler;

-Nehirlerden, kanallardan, yer altı su yollarını da içeren diğer su yollarından dolayı olarak meydana gelen kirlenmeler,

b) Kara kökenli kaynaklardan oluşan ve atmosfer yoluyla taşınan kirlenmeler, (sözleşmenin 17. maddesinin koşullarına uygun olarak taraflarca kabul edilecek Protokol'e ilâştirilecek bir ekte tanımlanacak şartlar altında.)

.....

**Madde-6:**

1. Taraflar ek II'de belirtilen madde ve kaynaklarla protokol Alanı'nın kara kökenli kirlenmesini kesin olarak sınırlandıracaklardır.

2. Taraflar bu amaçla ayrı veya birlikte uygun gördükleri programları ve önlemleri hazırlayacak ve uygulayacaklardır. ....

**(5) Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi**

**(BERN-1979)**

**Önsöz:**

.....

Yabani flora ve faunanın, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekli, estetik, bilimsel, kültürel, rekreasyonel, ekonomik ve özgün değerde doğal bir miras oluşturduğunu takdir ederek;

Biyolojik dengelerin devamlılığında yabani flora ve faunanın oynadığı temel rolü bilerek;

Yabani flora ve faunanın bir çok türlerinin ciddi biçimde tükenmekte olduğu ve bazılarının yok olma tehlikesine maruz olduğunu kaydederek,

Doğal yaşama ortamlarının muhafazasının, yabani flora ve faunanın koruma ve muhafazasında hayati önemi olduğunu bilinciyle; .....

aşğıdaki hususları kabul etmişlerdir:

**Madde-1:**

1. Bu Sözleşmenin amacı; yabani flora ve faunayı ve bunların yaşama ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir.

2. Nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına önem verilir.

**Madde-2:**

Akit Taraflar, ekonomik ve rekreasyonel gereksinimleri ve yerel olarak risk altında bulunan alt türler, varyeteler veya formların isteklerini dikkate alırken, yabani flora ve faunanın, özellikle ekolojik, bilimsel ve kültürel gereksinimlerini de karşılayacak düzeyde, popülasyonlarının devamı veya bu düzeye ulaştırılması için gerekli önlemleri alacaktır.

**Madde-3:**

1. Her Akit Taraf, yabancı flora ve fauna ile doğal yaşama ortamlarının, bilhassa nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlerin, özellikle endemik olanlarının ve tehlikeye düşmüş yaşama ortamlarının, bu Sözleşme hükümlerine uygun olarak muhafazası amacıyla ulusal politikalarını geliştireceklerdir.

2. Her Akit Taraf, planlama ve kalkınma politikalarını saptarken ve kirlenme ile mücadele önlemleri alırken, yabancı flora ve faunanın muhafazasına önem göstermeyi taahhüt eder. ....

#### **Madde-4:**

1. Her Akit Taraf, yabancı flora ve fauna türlerinin yaşama ortamlarının, özellikle I ve II no.lu ek listelerde belirtilenlerin ve yok olma tehlikesi altında bulunan doğal yaşama ortamlarının muhafazasını güvence altına almak üzere, uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır.

2. Akit Taraflar, planlama ve kalkınma politikalarını saptarken, önceki paragraf uyarınca korunan sahaların muhafaza gereksinimlerine, bu gibi yerlerin her türlü tahribattan uzak veya tahribatın mümkün olan en alt düzeyde tutulmasına özen göstereceklerdir.

3. Akit Taraflar, II ve III nolu ek listelerde belirtilen göçmen türler için önem taşıyan ve kışlama, toplanma, beslenme, üreme veya tüy değiştirme yönünden göç yollarına uygun ilişki konumunda bulunan sahaların korunmasına özel dikkat göstermeyi kabul ederler.

4. Akit Taraflar, bu maddede değinilen doğal yaşama ortamlarının korunması için bunların sınır bölgelerinde bulunması halinde, çabalarını uyumlu kılmak yönünden eşgüdüm sağlamayı taahhüt ederler.

### **(6) Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (RIO-1992)**

#### **Önsöz:**

Biyolojik çeşitliliğin kendi başına taşıdığı değerin ve biyolojik çeşitlilik ile bunun unsurlarının ekolojik, genetik, sosyal, ekonomik, bilimsel, kültürel, rekreatif ve estetik değerlerinin farkında olarak;

Ayrıca, biyosferdeki yaşam sürdürme sistemlerinin idame ettirilmesi ve evrimi için biyolojik çeşitliliğin taşıdığı önemin de bilincinde olarak,

Biyolojik çeşitliliğin korunmasının insanlığın ortak sorunu olduğunu teyit ederek,

Biyolojik çeşitliliğin belirli insan faaliyetleri yüzünden önemli ölçüde azalmakta olmasından kaygı duyarak,

Ayrıca, biyolojik çeşitliliğin önemli ölçüde azalması veya yok olması tehdidi söz konusu olduğunda, tam bir bilimsel kesinlik bulunmamasının, bu tehdidi önleyecek veya en aza indirgeyecek tedbirleri ertelemek için bir gerekçe olarak kullanılmaması gerektiğini de kaydederek,

..... anlaşmışlardır:

#### **Madde-6:**

##### **Koruma ve Sürdürülebilir Kullanım İçin Alınacak Genel Tedbirler**

Akit tarafların her biri, kendi özel koşullarına ve imkanlarına göre:

(a) Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için, diğer hususların yanı sıra bu Sözleşme'de yer alan ve ilgili Akit Taraf için uygun olan tedbirleri yansıtabilecek ulusal stratejiler, planlar veya programlar geliştirecek veya mevcut strateji, plan veya programları bu amaçla uyarlayacaktır; ve

(b) Biyolojik çeşitliliğin korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını, mümkün ve uygun olduğu ölçüde ilgili sektörel veya sektörler arası planlar, programlar ve politikalarla bütünleştirecektir.

## **(7) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (RIO-1992)**

**Başlangıç:** .....

İnsan faaliyetlerinin atmosferdeki sera gazları yoğunluklarını arttırmakta olduğu, bu artışların doğal sera etkisini yükselttiği ve bunun yeryüzü sathında ve atmosferde ek bir ortalama sıcaklık artışı ile sonuçlanacağı ve doğal ekolojik sistemlere ve insanlığa zarar verici etki yapabileceği endişesiyle,

Sera gazları yutakları ve haznelerinin kara ve deniz ekosistemlerindeki rolünün ve öneminin farkında olarak,

.....

### **Madde-2:**

#### **Amaç**

İşbu Sözleşmenin ve Taraflar Konferansının benimseyebileceği herhangi bir ilgili yasal belgenin nihai amacı, Sözleşmenin ilgili hükümlerine göre, atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmaktır. Böyle bir düzeye ekosistemin iklim değişikliğine doğal bir şekilde uyum sağlamasına, gıda üretiminin zarar görmeyeceği ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir şekilde devamına izin verecek bir zaman dahilinde ulaşılmalıdır.

### **Madde-3:**

#### **İlkeler**

Taraflara, Sözleşmenin amacına ulaşmak ve hükümlerini yerine getirmek için yapacakları eylemlerinde, diğer hususlar meyanında, aşağıdakiler yol gösterecektir:

1. Taraflar, iklim sistemini, eşitlik temelinde ve ortak fakat farklı sorumluluklarına ve güçlerine uygun olarak, insanoğlunun günümüz ve gelecek kuşakların yararı için korumalıdır. Dolayısıyla, Taraflardan gelişmiş ülkeler iklim değişikliği ve onun zararlı etkileri ile savaşmada öncülük etmelidir.

2. Sözleşmeye Taraf gelişme yolundaki ülkelerin, özellikle iklim değişikliğinin zararlı etkilerine karşı savunmasız olanların ve gelişme yolundaki ülkelere sözleşme uyarınca gereğinden fazla veya anormal yük altında kalanların ihtiyaç ve özel koşulları tümüyle dikkate alınmalıdır. ....

### **Madde-4:**

#### **Taahhütler**

1. Tüm taraflar, kendi ortak farklı sorumluluklarını ve özgün ulusal ve bölgesel kalkınma önceliklerini, hedeflerini ve koşullarını dikkate alarak:

.....

b) Montreal Protokolü ile denetlenmeyen tüm sera gazlarının insan kaynaklı salımları ve yutaklar tarafından uzaklaştırılanlarını ele alarak, iklim değişikliğini azaltacak önlemleri içeren ulusal ve uygun durumlarda bölgesel programları ve iklim değişikliğine uyumu kolaylaştıracak önlemleri oluşturacak, uygulayacak, yayınlayacak ve düzenli olarak güncelleştireceklerdir.

.....

d) Sürdürülebilir yönetimi teşvik edecek ve biyolojik kütleyle, ormanları ve okyanusları ve diğer kara, kıyı ve deniz ekosistemlerini de içerecek şekilde, Montreal Protokolü ile denetlenmeyen tüm sera gazı yutak ve haznelerinin korunması ve takviyesini işbirliği halinde teşvik edeceklerdir.

e) İklim değişikliği etkilerine uyum hazırlığında işbirliği yapacak, kıyı kuşağı yönetimi, su kaynakları ve tarım ve özellikle Afrika'daki gibi kuraklık, çölleşme ve sellerden etkilenen alanların korunması ve rehabilitasyonu için uygun ve entegre planlar hazırlayacak ve geliştireceklerdir.

.....

2. Taraflardan gelişmiş ülkeler ve EK-I'de yer alan diğer Taraflar aşağıdaki hususları yerine getireceklerini taahhüt ederler:

a) Taraflardan herbiri, insan kaynaklı sera gazı salımlarını sınırlandırarak ve sera gazı yutaklarını ve haznelerini koruyarak ve takviye ederek iklim değişikliğini azaltmak için ulusal (1) politikalar benimseyecekler ve uygun önlemler alacaklardır. Bu politika ve önlemler, Sözleşmenin amacına uygun olarak, gelişmiş ülkelerin insan kaynaklı salımların uzun vadeli temayüllerini değiştirmede öncü rol oynayacaklarını gösterecek, içinde bulunduğumuz on yıl sonunda karbondioksit ve Montreal Protokolü ile kontrol edilmeyen diğer sera gazlarının insan kaynaklı salımlarının daha önceki seviyelerine geri çekilmeleri bu değişikliğe katkıda bulunacak ve Taraflardan herbirinin, bu amaç yönündeki küresel çabaya sağlayacakları eşit ve uygun katkılarda Tarafların başlangıç noktalarındaki ve yaklaşımlarındaki, ekonomik yapı ve kaynak temellerindeki, kuvvetli ve sürdürülebilir kalkınmayı devam ettirmeye olan ihtiyaçları, ellerindeki teknolojilere ilişkin farklılıklar ile diğer münferit koşullar dikkate alınacaktır. Bu Taraflar bu tür politika ve önlemleri diğer Taraflarla ortaklaşa uygulayabilecek ve Sözleşmenin, özellikle bu alt paragrafın amacının yerine getirilmesine katkıda bulunmakta diğer Taraflara yardım edebilecektir. ....

## **EKOLOJİK HUKUK AÇISINDAN**

### **AKKUYU NGS'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Görüleceği üzere Akkuyu NGS öncelikle çok yüksek oranda soğutma için deniz suyundan ve yine ek olarak yüzey ve yer altı sularından yararlanacak ve aynı ortama sıcak suyu deşarj edecektir. Başta deniz suyu olmak üzere deşarj edilen alanlardaki ekosistem olumsuz olarak etkilenecek ve bu sulardan yararlanan ve herhangi bir listeye kaydı olsun veya olmasın sulak alanlarında konaklayan su kuşları olumsuz yönde etkilenecektir.

Isınan sulardaki besin dengesinin bozulması su kuşlarını ikinci derecede etkileyecek olumsuzluk olacaktır.

Akkuyu'da yapılması planlanan nükleer enerji santrali,

yer seçimi açısından da sakıncalıdır.

Böyle bir tesisin yapımı esnasında uyulması gereken kriterler arasında TAEK (Türkiye Atom Enerjisi Kurumu) tarafından da belirtildiği gibi, bölgede nesli tehlikeye düşmüş, koruma altına alınmış veya önemli sayılan biyolojik türlerin varlığına herhangi bir risk anında zarar vermeyecek bir bölgeye yapılması gerekmektedir.

Fakat Akkuyu'da kurulması düşünülen nükleer santral;

Aydıncık ve Ovacık Kıyıları Önemli Doğa Alanı sınırları içerisinde bulunmaktadır. Aydıncık ve Ovacık kıyılarında, dünyada sadece burada bulunan *Crucianella sorgerae* ve endemik olan *Colchicum imperatoris-friderici* bitki türleri yaşamaktadır. Özellikle alanda bulunan adalarda gökdoğan (*Falco peregrinus*) ve ada martısı (*Larus audouinii*) üremektedir. Alanda bulunan kayalık alanlar, nesli dünya ölçeğinde tehlikede olan Akdeniz fokunun (*Monachus monachus*) ürediği alanlardan biridir. Ovacık kıyılarında fokların kullandığı belirlenen 2 üreme ve 6 aktif dinlenme mağarası bulunmaktadır. Bölgesel ölçekte tehlike altında olan bavius (*Pseudophilotes bavius*), Himalaya mavi kelebeği (*Pseudophilotes vicrama*) ve sarı lekeli zıpzip (*Thymelicus acteon*) alanda görülen kelebek türleri arasındadır. Görüldüğü üzere, yer seçimi yapılırken bu özellikler göz ardı edilmiştir. Oysa ki, doğal hayatın ve canlı türlerinin hızla azaldığı günümüzde dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Ayrıca,

nükleer enerji santrali için seçilen alan Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi yakınındadır. Bölge, Göksu Nehrinin Akdeniz'e döküldüğü yerde oluşmuş bir sulak alandır. Akdeniz kıyılarındaki en önemli sulak alanlardan biridir ve çok zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahiptir.

Eğer bir nükleer sızıntı olursa, bundan etkilenen su kuşları nükleer tehdidi göç yolları veya hayat sahaları boyunca bir çok yere de taşıyacaklar ve elbette etkilendikleri ışınım durumuna göre kısa veya uzun ama bir müddet sonra da mutlaka yaşamlarını kaybedeceklerdir.

**Bu nedenle Akkuyu NGS Andlaşması ile iş bu incelenen andlaşmanın yukarıdaki maddeleri birbiri ile uyuşmamaktadır.**

### **Anayasa Md. 90/son ve Viyana Sözleşmesi Hükümleri Işığında Akkuyu Nükleer Güç Santrali Anlaşmasının, Çevrenin Korunması Hakkında Yapılmış Bulunan Milletlerarası Andlaşmalar Karşısındaki Konununun Değerlendirilmesi**

Konu artık bir yargıya varılacak derecede ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yukarıdaki bütün incelemelerin ışığı altında şu sonuçlara ulaşılmaktadır:



## SONUÇ

1. Akkuyu NGS Andlaşması Anayasa md. 90 (ve 244 S.K.) gereği usulüne göre onaylanmış, kanun hükmünde bir ekonomik, ticari ve teknik bir milletlerarası andlaşma olup, fakat Anayasa md. 90/son hükmü kapsamında olmayan (bu güçte olmayan) bir milletlerarası andlaşmadır.

2. İlgili maddeleri ayrıntılı olarak incelenen, usulüne göre onaylanmış bulunan;

2.1. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslar arası Öneme Sahip Sulak Alanlar

Hakkında Sözleşme, (RAMSAR-1971)

2.2. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, (PARİS-1972)

2.3. Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme, (BARCELONA-1976)

2.4. Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü,

2.5. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi,

(BERN-1979)

2.6. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, (RIO-1992)

2.7. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, (RIO-1992)

gibi milletlerarası andlaşmalar hem Anayasa md 90 (ve 244 S.K.) gereği usulüne göre onaylanmış, kanun hükmünde ve hem de 90/son hükmü kapsamında olan, yani temel hak ve özgürlüklerle ilgili olup da, farklı hükümler oluşturduğunda esas alınacak milletlerarası andlaşmalar ve hukuk normlarıdır.

3. Anayasamızda milletlerarası andlaşmaların iç hukukla çatışması hali için md.90/son hükmünde çözüm önerilmiş, fakat milletlerarası andlaşmalar arasındaki çatışmalar için somut bir hüküm önerilmemiştir. Yani bir maddi hüküm mevcut olmadığından maddesel/lafzi/şekli bir yorum yapılamamaktadır. Fakat konunun çözümü yine bizatihi Anayasa'da ve onun ruhunda aranacaktır.

4. Fakat tekrar Anayasaya dönmeden önce Viyana Sözleşmesine bakıldığında, çatışan milletlerarası andlaşmalar için 26. maddesindeki "ahde vefa" ve 27. maddesindeki "iç hukuku bahane etmeme" diye nitelenebilecek maddeler mevcutsa da, 46. maddesindeki iç hukukla (Anayasa md. 90/son) ilgili "aşikar ihlal" ve özellikle ışık tutucu olan 53. maddesindeki;

*"Bir andlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur."*

şeklinde belirlenen hükmü doğrultusunda, Akkuyu NGS Andlaşması özel bir ekonomik, ticari ve teknik bir milletlerarası andlaşma olup, "milletlerarası hukukta" yukarıda incelenen diğer yedi milletlerarası andlaşmaya nazaran "emredici ve bağlayıcı genel normları" taşımamaktadır. Bu nedenle

Viyana Sözleşmesi açısından Akkuyu NGS Andlaşması'nın, "emredici ve bağlayıcı genel normlar" içeren diğer yedi milletlerarası andlaşma karşısında uygulanması beklenemez.

5. Yukarıdaki bu yorum, kanımızca ikincil olup, asıl olan Anayasamızla ilgili "gai" yorumdur. Türkiye açıklandığı gibi hiçbir uluslar üstü hukuka bağlı değildir. Sadece BM İnsan Hakları Sözleşmesine, İHAS'ne uyma gayreti içindedir. AB'ne aday ülke olarak da AB hukukunu hedef hukuk olarak kabul edip, uyum çalışmaları yapmaktadır. Fakat bu hukuku henüz bir üst hukuk olarak kabul etmemiştir. İnsan hakları konusunda ise İHAM'nin yetkisini temyiz makamı olarak değil, denetim makamı olarak kabul etmiştir.

Gerek Anayasa md. 90/son gereği ve gerekse en geniş (üçüncü kuşak haklar dahil) yorumu ile temel insan hak ve özgürlükleri ile ilgili hukuk, gerek Anayasada yazılı olsun gerekse milletlerarası andlaşmaların imzalanması ile kabul edilmiş hukuk olsun, uygulanması gereken öncelikli hukuktur.

6. Ayrıca Anayasanın 13. maddesinde "Temel hak ve hürriyetlere yönelik kısıtlamaların ancak kanunla ve Anayasanın özüne ve ruhuna aykırı olmadan yapılabileceği" hükme bağlanmaktadır. Yine Anayasanın 11. Maddesinde "Anayasanın üstünlüğü", 138/1. Maddesinde de "Yargı kararlarının Anayasaya göre verileceği" hükme bağlanmıştır. Bu nedenle Akkuyu NGS Milletler arası Anlaşması nedeni ile gerek Anayasada yazılı ve gerekse yukarıda açıklanan milletlerarası andlaşmalarla kazanılmış bulunan temel hak ve özgürlüklere yönelik bir kısıtlama ve tecavüz oluşmaktadır.

**Bu nedenle; temel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyetinin usulüne uygun olarak onayladığı ve yukarıda belirtilen ve maddeleri sayılıp açıklanan milletlerarası andlaşmalar karşısında; Anayasa md. 11, 13 ve 90/son gereği Akkuyu NGS Andlaşması hukuka aykırıdır, uygulanamaz.**

**Av. Ömer AYKUL**

**Gayrettepe/Aralık-2011**